

У Західноукраїнський національний університет
Міністерства освіти і науки України (м. Тернопіль)
До Спеціалізованої вченої ради Д 58.082.05

ВІДГУК

опонента доктора економічних наук, професора **Бугайка Дмитра Олександровича**, заступника директора навчально-наукового Інституту міжнародного співробітництва та освіти Національного авіаційного університету (м. Київ)

на дисертаційну роботу **Райчевої Лариси Іванівни** за темою:
«Стратегії структурного розвитку та модернізації транспортного комплексу національної економіки», подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 - економіка та управління національним господарством

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Тема дисертаційної роботи Райчевої Лариси Іванівни є актуальною, скільки вирішує питання інфраструктурної модернізації шляхом реконструкції та будівництва нових транспортних шляхів, цифровізації транспортної інфраструктури, переходу на екологічні види палива, створення безпілотних транспортних систем, що зменшують людський фактор і підвищують національну безпеку в умовах військової агресії РФ. Своєчасним є акцент на логістичну інтеграцію національної економіки шляхом розбудови міжмодальних перевезень та інтеграції транспорту в глобальні логістичні мережі. Своєчасним є дослідження фінансово-економічних інструментів стратегій структурного розвитку та модернізації транспортного комплексу національної економіки на основі партнерства між державним і приватним секторами, гнучкого тарифного регулювання. Справедливо зроблено акцент на реалізацію принципів сталого розвитку в частині забезпечення екологічної стійкості національної економіки, зменшення негативного впливу транспорту на довкілля, розвитку людського капіталу, освіти та підготовки кадрів, підвищення безпеки праці. Актуальним є рекомендації з активізації міжнародного співробітництва шляхом інтеграції до міжнародних

транспортних систем, обміну передовими технологіями, що дозволить національній економіці підвищити ефективність транспортного комплексу, оптимізувати ресурси та інтегруватися в глобальні ринки. Результати дисертації є важливими з огляду на необхідність досягнення цілей програмних документів держави, зокрема Національної економічної стратегії на період до 2030 року, Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року тощо. Викладене вище підтверджує значущість теми дисертаційної роботи Райчевої Лариси Іванівни для розробки теоретико-методологічних положень, методичних основ і практичних рекомендацій для удосконалення стратегій структурного розвитку та модернізації транспортного комплексу економіки України.

ЗВ'ЯЗОК ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З НАУКОВИМИ ПРОГРАМАМИ, ПЛАНАМИ, ТЕМАМИ

Дисертаційна робота є складовою науково-дослідних держбюджетних тем провідних закладів вищої освіти, а саме: Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана: «Інтелектуальні драйвери побудови смартекономіки в умовах сучасних викликів глобальної екосистеми» (№ держреєстрації 0122U000961, 2022-2023 роки); Одеського національного морського університету (м. Одеса): «Теоретичні основи удосконалення управління підприємствами морського транспорту України на принципах логістики» (№ держреєстрації 01234U100969, 2023-2025 роки); Національного авіаційного університету (м. Київ): «Інноваційний розвиток бізнес-технологій суб'єктів підприємницької діяльності в соціально-орієнтованій економіці» (№ держреєстрації 0121U114366, 2021-2024 роки); Закладу вищої освіти «Міжнародний науково-технічний університет ім. академіка Ю. Бугая» (м. Київ): «Модернізаційні детермінанти трансформації суспільно-територіальних систем України в умовах посилення процесів євроінтеграції» (№ держреєстрації 0118U001588, 06.2018-12.2025).

СТУПІНЬ ОБҐРУНТОВАНОСТІ НАУКОВИХ ПОЛОЖЕНЬ, ВИСНОВКІВ РЕКОМЕНДАЦІЙ, СФОРМУЛЬОВАНИХ У ДИСЕРТАЦІЇ, ЇХ ДОСТОВІРНІСТЬ І НОВИЗНА

Основні положення дисертації ґрунтуються на використанні сучасних методів проведення наукових досліджень (системного, інституціонального, процесного, синергетичного, міждисциплінарного тощо).

Критична оцінка змісту дисертаційної роботи, реферату та наукових праць автора дозволяє визначити, що теоретико-методологічні положення, практичні висновки і рекомендації характеризуються науковою новизною, сформульовані дисертантом самостійно. Вони адекватно відображають науковий внесок здобувача наукового ступеня доктора економічних наук Райчевої Лариси Іванівни у дослідження проблематики економічних стратегій розвитку транспортного комплексу економіки України.

У процесі підготовки дисертації здобувачем використано значний інформаційний масив: монографії, наукові публікації вітчизняних і зарубіжних науковців, матеріали науково-практичних конференцій з проблематики економічних стратегій розвитку транспортного комплексу національної економіки; законодавчі та нормативно-правові акти; офіційні та статистичні матеріали Міністерства інфраструктури України, Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України та інших центральних органів виконавчої влади; аналітичні матеріали міжнародних та національних інституцій. Основні положення та результати дисертації доповідалися, обговорювалися й отримали схвальні відгуки на 8 міжнародних науково-практичних конференціях.

Основні положення, які виносяться на захист, відображають наукову новизну. Уперше автором формалізовано системні засади функціонування транспортного комплексу національної економіки як сукупності економічних відносин, обумовлених інструментами, сферами і важелями впливу на

виробництво й експлуатацію транспортних засобів, їх допоміжне обслуговування з метою отримання прибутку. Акцент робиться на реалізацію реалізації таких функцій: стимулюючої, комерційної, інтегруючої, перерозподільної, інформаційної, ціноутворювальної, контрольної, регулюючої, відновлювальної, балансуючої (стор. 42-53, стор. 89-101).

Дисертантом обґрунтовано концепцію стратегій структурного розвитку та модернізації транспортного комплексу національної економіки (стор. 54-65, стор. 349-365). Методологічним підґрунтям пропонованої концепції є такі підходи: системний, предметно-функціональний, соціально-економічний, інституціональний, інтеграційний і ризик-орієнтований. Її реалізація дозволила обґрунтувати типологію стратегій структурного розвитку та модернізації транспортного комплексу в умовах воєнного часу і післявоєнного відновлення національної економіки, а також розробити механізми формування та реалізації стратегій розвитку природньо монопольних і конкурентних сегментів транспортного комплексу, стратегій його структурного розвитку та модернізації в умовах євроінтеграції України.

Надзвичайно важливими є запропоновані механізми відновлення зруйнованого майна та інфраструктури в частині об'єктів транспортної галузі шляхом створення спеціалізованого фонду для компенсації шкоди та збитків, спричинених бойовими діями, терористичними актами та диверсіями в процесі війни РФ проти України (стор. 326-338).

Здобувачем удало ідентифіковано інституціональні особливості різних підгалузей транспорту, які впливають на операційне, інвестиційне, фінансове забезпечення відтворювальних процесів, структурний розвиток і модернізацію національної економіки загалом і транспортного комплексу зокрема (стор. 190-233, 198-217, 254-267, 280-284).

У дисертації удосконалено механізми відтворення в транспортному комплексі національної економіки через формування інноваційної моделі розвитку з акцентом на капітальні інвестиції у нематеріальні активи. На відміну від наявних підходів, запропоновані ґрунтуються на врахуванні

об'єктної структури підгалузей транспорту за рівнем їх фондомісткими (стор. 66-87, 101-125, 303-308).

Значним є науково-методичний доробок у частині розроблення та реалізації конкурентних стратегій вантажного автомобільного транспорту у внутрішніх і міжнародних перевезеннях. На відміну від наявних підходів, пропонувані ґрунтуються на превалюванні вантажів із доданою вартістю у перевезеннях усіх видів порівняно з сировинною продукцією (стор. 170-189, 194-197);

Переконливими є стратегічні засади розвитку трубопровідного транспорту України на основі тріади: нафто-газового бізнесу; постачання газу, нафти та нафтопродуктів кінцевим споживачам; упровадження низьковуглецевих технологій. Їх перевагами, на відміну від наявних, є: розкриття ресурсного потенціалу; створення конкурентного середовища на внутрішньому товарному ринку; збільшення зовнішньої конкурентоспроможності на європейських ринках; зниження операційних ризиків для стабільного розвитку нафто-видобувних і транспортних компаній; хеджування фінансових ризиків; впровадження принципів екологічної та соціальної відповідальності (стор. 218-242).

Науковою новизною характеризуються концептуальні засади проведення організаційної, фінансової та інформаційної реструктуризації на залізничному транспорті на основі синтезу функціонально-об'єктної і вертикальної моделей, диференціації тарифів, поширення двоставочних тарифів, усунення перехресного субсидювання, створення нових сегментів ринку, розширення спектру транспортних і суміжних послуг. Пропонувані пріоритетні напрями реструктуризації на залізничному транспорті враховують умови воєнного стану і післявоєнного відновлення національної економіки (стор. 151-169).

У дисертації дістали подальшого розвитку стратегії структурно-інвестиційної політики у транспортному комплексі. На відміну від наявних, розвинуті орієнтуються на об'єкти з найбільшою інвестиційною

привабливістю, якими визначено малі та середні підприємства наземного і трубопровідного транспорту, а також великі та середні підприємства у сфері допоміжного обслуговування транспорту (стор. 127-144).

Важливим є розвиток стратегічних механізмів демонополізації транспортного комплексу, орієнтовані на послаблення негативного впливу його монопольних сегментів на національну економіку. Їх перевагою, на відміну від існуючих, є: виділення трьох сфер за можливістю застосування інструментів регулювання: перша – природно монопольна (розроблення інституціонального механізму державного регулювання, удосконалення антимонопольної політики, затвердження обґрунтованих методів розрахунку тарифів); друга – сфера, де конкуренція потенційно можлива (стимулювання напрямів демонополізації ринку залізничних перевезень, підтримання вільного входу на нього нових гравців, залучення приватних інвестицій унаслідок структурних реформ); третя – сфера, де конкуренція є природньою (антимонопольне регулювання та підтримка конкурентного середовища) (стор. 319-325).

Значний внесок здобувач зробив у розвиток стратегічних засад державно-приватного партнерства як інструменту розвитку транспортного комплексу України шляхом інституціоналізації форм інвестування. На відміну від наявних, розвинуті мають за пріоритет будівництво та експлуатацію автомобільних доріг загального користування, концесію морських і річкових портів, аеропортів, залізничних вокзалів тощо (стор. 338-349).

Переконливо обґрунтованими є науково-методичні засади формування економічної політики розвитку та модернізації інфраструктури водного транспорту на підставі ієрархічного підходу і синтезу багаторівневих стратегій державного, галузевого, територіального рівнів, а також рівня підприємств. Перевагою пропонованих засад, на відміну від наявних, є підвищення якості розроблених стратегій та ефективності їх практичної реалізації шляхом забезпечення дієвості комунікаційних зв'язків за

вертикаллю і горизонталлю, а також ступеня узгодження інтересів зацікавлених осіб (стор. 267-280, 284-297, 309-319).

ТЕОРЕТИЧНА ТА ПРАКТИЧНА ЗНАЧУЩІСТЬ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Теоретичне значення наукових результатів полягає у розробці теоретико-методологічного базису дослідження транспортного комплексу України як стимулятора розвитку національної економіки. Результати дисертації мають конкретне практичне застосування, що підтверджується відповідними довідками, отриманими від органів державного управління, місцевого самоуправління, суб'єктів господарювання та закладів вищої освіти, а саме:

- Міжнародного аеропорту «Бориспіль» у частині методичних засад здійснення інвестиційної діяльності аеропортів із цільовим таргетом демонополізації та забезпечення конкурентоздатності об'єктів авіаційної транспортної інфраструктури;
- Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України (схвалено методичні засади розроблення і реалізації економічних стратегій розвитку та модернізації інфраструктури водного транспорту);
- НАК «Нафтогаз України» (пропозиції щодо верифікації стратегічних засад розвитку трубопровідного транспорту України);
- Одеської міської ради (концепція з розвитку дорожньо-транспортної інфраструктури та паркувального простору в м. Одесі);
- Державного підприємства «Одеський морський торговельний порт» (пропозиції щодо державного регулювання діяльності морських портів у системі економічної безпеки України);
- філії «Центр транспортного сервісу “Ліски”» Акціонерного товариства «Українська залізниця» (концептуальні засади проведення організаційної, фінансової та інформаційної реструктуризації на

залізничному транспорту);

- Міжнародного гуманітарного університету (м. Одеса).

ПОВНОТА ВИКЛАДЕННЯ НАУКОВИХ ПОЛОЖЕНЬ, ВИСНОВКІВ І РЕКОМЕНДАЦІЙ В ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЯХ

Положення наукової новизни, що є предметом захисту, повною мірою висвітлено у наукових публікаціях та обговорено на конференціях різних рівнів. Основні результати дисертаційної роботи опубліковано в 35 наукових працях загальним обсягом 25,7 др. арк. (автору належить 15,5 др. арк.), із них 2 – розділи у колективних монографіях, 25 – статті у наукових фахових виданнях України та виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз (у т. ч. *Scopus* – 3 статті, *Web of Science* – 3 статті), 8 – тези матеріалів конференцій.

СТУПІНЬ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ І ВИСНОВКІВ КАНДИДАТСЬКОЇ ДИСЕРТАЦІЇ

Дисертація на тему «Механізм розвитку машинобудівної галузі в умовах виробничо-економічної кризи» на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством була захищена Райчевою Ларисою Іванівною у Донбаській державній машинобудівній академії (м. Краматорськ) у 2017 році. Положення дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук не використовувалися у даній дисертації, яку подано на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук.

ВІДСУТНІСТЬ (НАЯВНІСТЬ) АКАДЕМІЧНОГО ПЛАГІАТУ, ФАБРИКАЦІЇ ТА ФАЛЬСИФІКАЦІЇ

Дисертаційна робота Райчевої Лариси Іванівни відповідає принципам академічної доброчесності. У докторській дисертації на тему: «Стратегії структурного розвитку та модернізації транспортного комплексу національної економіки» та наукових працях, які відображають її результати, відсутній академічний плагіат, фабрикації та фальсифікації, що підтверджено відповідною довідкою. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

ДИСКУСІЙНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ЗАУВАЖЕННЯ ДО ДИСЕРТАЦІЇ

Дисертаційна робота містить окремі дискусійні положення та зауваження.

1. У першому положенні наукової новизни розділу «уперше» зазначено, що науковим доробком автора є формування концептуальних засад розроблення стратегій структурного розвитку і модернізації транспортного комплексу національної економіки, методологічним підґрунтям яких є ряд підходів, серед яких і ризикорієнтований (стор. 36). Доцільно уточнити його зміст, значення і сферу застосування.

2. На стор. 44 дисертації йдеться про драйвери економічного розвитку, які виконують роль комутантів між окремими елементами системи з метою прискорення трансформаційних змін. Слід пояснити, які особливості має дія драйверів економічного зростання і драйверів економічних трансформацій у транспортному комплексі національної економіки з теоретичної точки зору та у прикладному аспекті.

3. У рядку 8 Таблиці 1.1 «Елементи стратегічного підходу до управління національною економікою у звичайних умовах» на стор. 47

йдеться про підтримку МСБ. Необхідно деталізувати думку автора про роль, значення, перспективи розвитку МСБ у системі транспортного комплексу національної економіки.

4. На стор. 91-92 дисертації наведено результати ґрунтового аналізу динаміки кількості найманих працівників та питомої ваги транспорту в національній економіці» (рис. 2.2) та результати кореляційно-регресійного аналізу (табл. 2.2). На жаль, отримані результати не знайшли подальшого розвитку у частині використання людського потенціалу для підвищення ефективності розробки і реалізації стратегій структурного розвитку та модернізації транспортного комплексу національної економіки.

5. Цінність результатів дослідження дисертанта у частині бюджетного фінансування транспортного комплексу України, наведених на стор. 115-120 розділу 2 дисертації, зросла би за умови критичної оцінки бюджетних норм і нормативів та розробки пропозицій щодо їх удосконалення.

6. У параграфі 3.1 «Інституціональні особливості залізничного транспорту та їх вплив на відтворювальні процеси, структурний розвиток і модернізацію» (стор. 149-158) проведено ґрунтовний аналіз із визначенням переваг, викликів. Доцільно було би також узагальнити загрози і можливості розвитку залізничного транспорту та формалізувати отримані результати матрицею *SWOT*-аналізу.

7. У табл. 4.1 формалізовано комплексний підхід до підтримки прийняттого рівня безпеки національної авіації (стор. 260). У зазначеній таблиці бракує економічних заходів, зокрема, представлених авіаційним страхуванням.

8. Цінними є пропозиції з використання механізмів фінансового інжинірингу для розвитку транспортного комплексу (стор. 329-330). Проте корисною була би їх диференціація для підгалузей транспортного комплексу з відповідним обґрунтуванням.

Висловлені зауваження до дисертації та дискусійні положення не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Райчевої Лариси Іванівни містить положення та результати, які мають наукову новизну та практичну значущість. Її результати вирішують актуальну наукову проблему розробки теоретико-методологічних положень щодо удосконалення структурно-модернізаційних засад розвитку транспорту в Україні та стимулювання впливу транспортного комплексу на забезпечення стійкості національної економіки. Дисертація на тему «Стратегії структурного розвитку та модернізації транспортного комплексу національної економіки» є самостійним, завершеним науковим дослідженням.

Дисертація відповідає спеціальності 08.00.03 економіка та управління національним господарством. Зміст дисертації відповідає обраній темі дослідження та реферату дисертації. Роботу оформлено відповідно до вимог Міністерства освіти і науки України, встановлених Наказом від 12.01.2017 №40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами).

Дисертаційна робота Райчевої Лариси Іванівни на тему «Стратегії структурного розвитку та модернізації транспортного комплексу національної економіки» відповідає вимогам, передбаченим пунктами 6, 7, 8 і 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Опонент:

доктор економічних наук, професор,
заступник директора навчально-наукового Інституту
міжнародного співробітництва та освіти
НАУ (м. Київ)

Дмитро БУГАЙКО

ЗАСВІДЧЕНО:

Вчений секретар НАУ

Інна НАБОК

